

OLEG GORBANIUK^a
NATALIA SZCZEPAŃSKA^b
MONIKA SUCHOMSKA^c
ANA IVANOVA^a
MILENA ZYGNERSKA^a

^aKatolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Instytut Psychologii

^bTrinity Recruitment Poland

^cGlasgow Caledonian University
Department of Psychology

MARKERY WIELKIEJ SZÓSTKI POLSKIEGO LEKSYKONU POSTRZEGANYCH CECH OSOBOWOŚCI INNYCH OSÓB

Badania percepcji cech osobowości innych osób mają charakter marginalny w psychologii osobowości i z reguły wykorzystują narzędzia opracowane na potrzeby badań samoopisowych (*self-rating*). Z kolei w psychologii społecznej pomiary najczęściej ograniczają się do dwóch podstawowych wymiarów postrzegania społecznego. Opierając się na wcześniejszych polskich badaniach psycholeksykalnych postrzeganych cech osobowości innych (*peer-rating*), wyodrębniono 6-czynnikową strukturę przymiotników dyspozycyjnych, odmienną od struktury uzyskiwanej w badaniach samoopisowych. Celem relacjonowanych w tym artykule badań było skonstruowanie narzędzia umożliwiającego pomiar markerów Wielkiej Szóstki polskiego leksykonu postrzeganych cech osobowości, ustalenie właściwości psychometrycznych opracowanych skal oraz identyfikacja ich najważniejszych korelatów. W badaniach wzięły udział 383 osoby w wieku 16-83 lata. Lista składająca się z 48 przymiotników pozwala na pomiar „osiowych” cech polskiego leksykonu, czyli Ugodowości, Impulsywności, Sumienności, Ekstrawersji, Odporności i Intelaktu. Współczynniki zgodności wewnętrznej i stabilności bezwzględnej osiągnęły satysfakcjonujące wartości powyżej 0,80 dla każdej z opracowanych skal.

Słowa kluczowe: *peer-rating*, podejście psycholeksykalne, Wielka Szóstka.

Adres do korespondencji: OLEG GORBANIUK – Instytut Psychologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: oleg.gorbaniuk@gmail.com

PODEJŚCIE LEKSYKALNE W TEORII CECH A PERSPEKTYWA POSTRZEGANYCH CECH OSOBOWOŚCI

U podstaw podejścia leksykalnego w teorii cech leży założenie (Goldberg, 1981), zgodnie z którym najważniejsze cechy odpowiedzialne za różnice indywidualne między ludźmi – istotne z punktu widzenia psychologicznego – są zakodowane w językach naturalnych i spisane w postaci słowników. Im ważniejsza jest dana cecha dla społecznego funkcjonowania jednostki, tym więcej ma ona określeń w leksykonie danego języka, na przykład w postaci synonimów i antonimów. Dlatego też, badając strukturę języka używanego do komunikacji interpersonalnej, możemy zidentyfikować kluczowe wymiary pozwalające na opisanie różnic w zakresie osobowości w danej kulturze/języku. Warto na wstępie odnotować, że w tzw. hipotezie leksykalnej akcent jest położony przede wszystkim na postrzeganych cechach osobowości, a nie na samoopisie.

Badania mogą być uznane za psycholeksykalne, jeżeli wykorzystują kompletny leksykon lub jego reprezentatywną próbkę służącą do opisu dyspozycji (rozumianych jako kategoria percepcyjna) w danym języku/kulturze. Historycznie rzecz biorąc pierwsze badania autorów, których uznaje się za prekursorów współczesnej Wielkiej Piątki/Szóstki, większy akcent kładły na perspektywę postrzeganych cech osobowości (*peer-rating*, *observer-rating*) niż na samoopisach osobowości (*self-rating*) (np. Fiske, 1949; Norman, 1963; Tupes, 1960). Mimo że przynajmniej w połowie badań psycholeksykalnych uwzględniano perspektywę *peer/other-rating*, to traktowano ją jednak bardziej jako uzupełnienie/tło do perspektywy *self-rating* (Di Blas i Forzi, 1998; Goldberg, 1990; Mlačić i Ostendorf, 2005; Somer i Goldberg, 1999; Singh, Misra i De Raad, 2013; Szarota, 1995; Zhou, Saucier, Gao i Lin, 2009). Dominacja perspektywy samoopisu w badaniach leksykalnych wyrażała się między innymi w liczbie poświęconych im analiz, traktowaniu struktury czynnikowej samoopisów jako punktu odniesienia w analizach porównawczych oraz wykorzystywaniu jej jako podstawy do konstrukcji narzędzi psychometrycznych. Niewątpliwie uznawano ją za bardziej wartościową z perspektywy badań osobowości.

Poza większym zainteresowaniem psychologów osobowości (w odróżnieniu od psychologów społecznych) autopercepcją niż opisem postrzeganych cech innych osób, możliwym powodem uznawania perspektywy samoopisu jako modelowej jest przekonanie, że struktura percepcji siebie i innych jest podobna. W dużym stopniu do tego przekonania przyczyniły się wnioski z analiz wyników badań populacji amerykańskiej przeprowadzonych przez Goldberga (1990, 1992), w których struktura opisów siebie i innych była zbliżona z uwagi na licz-

bę czynników i ich treść: (1) Ekstrawersja, (2) Stabilność emocjonalna, (3) Sumienność, (4) Ugodowość i (5) Intelakt. Można jednak przytoczyć badania, zwłaszcza z ostatnich lat, w których autorzy uzyskiwali odmienne struktury czynnikowe w badaniach z instrukcją samoopisu w porównaniu z opisem cech innych osób (*peer-rating*), różniące się – w mniejszym lub większym stopniu – jednym (Mlačić i Ostendorf, 2005) lub kilkoma czynnikami (Singh i in., 2013), nawet jeżeli nadawano czynnikom podobne etykiety (Di Blas i Forzi, 1998).

W celu odpowiedzi na pytanie, czy struktura postrzeganych cech osobowości różni się od struktury samoopisów, przeprowadzono równoległe badania z użyciem obu wersji instrukcji i pełnej listy polskich przymiotników dyspozycyjnych na próbach o pełnej reprezentacji wiekowej. Przy czym w przypadku opisu cech innych osób kontrolowano płeć, wiek oraz stosunek emocjonalny do osoby opisywanej (Gorbaniuk i in., 2011). Na podstawie analizy danych ipsatyzowanych, w rozwiązaniu 6-czynnikowym uzyskano następujące wymiary postrzeganych cech osobowości: Ugodowość (dobroduszny, życzliwy, szczerzy, uczynny), Ekstrawersja (energiczny, zamknięty w sobie, gadatliwy, towarzyski), Sumienność (uporządkowany, sumienny, zdyscyplinowany), Impulsywność (wybuchowy, impulsywny, porywczy), Odporność (odporny, twardy, strachliwy) i Intelakt (badawczy, kreatywny, dociekliwy). Z kolei w przypadku instrukcji *self-rating* na bazie tego samego materiału leksykalnego wyłoniono typowy dla międzykulturowej Wielkiej Szóstki (Ashton i in., 2004) zestaw czynników: Ugodowość, Ekstrawersja, Sumienność, Stabilność emocjonalna, Uczciwość i Intelakt (Gorbaniuk, Budzińska, Owczarek, Bożek i Juros, 2013). Zatem w percepcji innych ugodowość i uczciwość tworzą wspólny czynnik, natomiast stabilność emocjonalna ulega rozszczepieniu na dwa niezależne czynniki: odporność i impulsywność. Połączenie ugodowości i uczciwości nie jest zaskoczeniem, gdyż są to czynniki względnie silnie skorelowane w samoopisach w ramach Wielkiej Szóstki (Gorbaniuk i in., 2013) i wchodzą w skład jednego czynnika w Wielkiej Piątce/Pięcioczynnikowym Modelu Osobowości (Goldberg, 1990; Costa, McCrae i Dye, 1991). Są też traktowane jako komponenty wymiaru Moralności (Wojciszke, 2005) lub Ciepła (Fiske, Cuddy i Glick, 2007) w ramach dychotomii wymiarów postrzegania społecznego, obok wymiaru kompetencji. Z kolei pojawienie się dwóch osobnych czynników, nazwanych w badaniach własnych jako odporność i impulsywność, koresponduje z wynikami badań leksykalnych we Włoszech (Di Blas i Forzi, 1998) oraz w Chinach (Zhou i in., 2009), gdzie uzyskano czynniki o podobnej zawartości. Warto też dodać, że Stabilność emocjonalna stanowiła najbardziej „kłopotliwy” czynnik w percepcji innych w wielu

wcześniejszych badaniach leksykalnych (Goldberg, 1990; Mlačić i Ostendorf, 2005; Saucier, 1998).

W psychologii funkcjonuje wiele narzędzi do pomiaru markerów leksykalnej Wielkiej Piątki (Goldberg, 1992; Gosling, Rentfrow i Swann, 2003; Donnellan, Oswald, Baird i Lucas, 2006) lub Wielkiej Szóstki (De Raad i in., 2010), a także spokrewnionych z nimi różnych wersji narzędzi do pomiaru psychometrycznego Pięciodzownikowego (Terracciano i in., 2005) lub Sześciodzownikowego (HEXA-CO; Lee i Ashton, 2006) Modelu Osobowości. Narzędzia te różnią się pod względem długości (np. 5, 10, 20, 50, 100 markerów), wykorzystywanego materiału leksykalnego (przymiotniki, zdania) i są stosowane zarówno do badania samoopisów osobowości, jak również do badania postrzeganych cech osobowości innych osób. Ich wspólną cechą jest to, że odzwierciedlają one przede wszystkim strukturę leksykalną opisów typu *self-rating*, traktowaną jako modelową dla *observer-rating* o anglosaskim rodowodzie.

Cel wykorzystania narzędzi przymiotnikowych, bazujących na markerach leksykalnej Wielkiej Piątki lub Wielkiej Szóstki, jest różny i w zależności od reprezentowanego podejścia teoretycznego oraz świadomości metodologicznej badacza mogą one służyć do porównań międzykulturowych w ramach badań leksykalnych (np. Mlačić i Ostendorf, 2005), sprawdzania nowo opracowanych kwestionariuszy pod kątem zgodności/korelacji z wymiarami leksykalnymi (np. Yarkoni, 2010) lub mogą być wykorzystywane wprost jako narzędzia do pomiaru osobowości (np. Livovsky, Stevens, Hoff i Surawski, 2012).

Obecnie brak w literaturze przedmiotowej narzędzi do pomiaru markerów Wielkiej Szóstki uwzględniających w pełni specyfikę perspektywy obserwatora, a w szczególności specyfikę kulturową struktury polskiego leksykonu postrzeganych cech osobowości (*emic personality dimensions across peer-rating*). Jednocześnie w wielu badaniach naukowych z zakresu psychologii społecznej i osobowości istnieje potrzeba ustalenia stopnia konwergencji uzyskiwanych wyników badań z osiami polskiego leksykonu. Bez opracowania listy markerów Wielkiej Szóstki przymiotników dyspozycyjnych języka polskiego takie porównania są utrudnione, a ilościowe analizy – wprost niemożliwe.

PYTANIA BADAWCZE

Celem zrealizowanych badań było skonstruowanie narzędzia umożliwiającego pomiar markerów Wielkiej Szóstki polskiego leksykonu osobowości w badaniach postrzeganych cech innych osób, ustalenie jego właściwości psychome-

trycznych oraz identyfikacja najważniejszych korelatów. Cele te sprecyzowano w postaci następujących pytań badawczych:

P1: Czy struktura skróconej listy markerów Wielkiej Szóstki do pomiaru dyspozycji przypisywanych innym osobom jest zgodna ze strukturą pełnego polskiego leksykonu osobowości?

P2: Jakie są właściwości psychometryczne skal do pomiaru wymiarów polskiego leksykonu postrzeganych cech osobowości innych osób?

P3: Jakie są korelaty cech przypisywanych innym w zakresie podstawowych wymiarów leksykonu języka polskiego?

Pierwsze dwa pytania badawcze mają charakter zasadniczy dla badań. Z uwagi na psychometryczny charakter badań zrezygnowano z formułowania hipotez badawczych.

METODA

Operacjonalizacja zmiennych

Lista przymiotnikowa do pomiaru Sześciu Wielkich czynników postrzeganych cech osobowości innych

Na podstawie wyników analizy głównych składowych z rotacją ortogonalną Varimax listy 579 przymiotników dyspozycyjnych (Gorbaniuk i in., 2011) wyselekcjonowano po 10 przymiotników najlepiej reprezentujących każdy spośród sześciu wyodrębnionych czynników w badaniach psycholeksykalnych postrzeganych cech innych osób (*peer-rating*). Aby zapewnić wysoką wartość psychometryczną skalom, przy doborze przymiotników uwzględniono w kolejności wymienienia takie kryteria, jak niska skośność ($|As| < 1,0$), duża wariancja odpowiedzi oraz wysoka swoistość czynnikowa, obliczona jako różnica między kwadratem korelacji danej pozycji z danym czynnikiem a sumą kwadratów ładunków pozostałych czynników. Warto podkreślić, że zadaniem powstałych w ten sposób skal był pomiar osi odpowiadających Wielkiej Szóstce polskiego leksykonu postrzeganych cech osobowości innych osób.

Wykorzystane w referowanych badaniach 60 przymiotników zostało wyszczególnionych w Tabeli 1. Ich kolejność na liście przymiotników była ustalona na podstawie losowania systematycznego, czyli przymiotnik należący do danego czynnika pojawiał się na liście co szósty raz. Zadaniem respondentów było ustosunkowanie się do wszystkich przymiotników na 5-stopniowej skali. Instrukcja

została sformułowana w następujący sposób: „Proszę opisać kobietę/mężczyznę w Pana/Pani wieku, którego/którą Pan/Pani zna co najmniej od 2 lat, i do którego/której nie żywi Pan/Pani ani nadzwyczaj negatywnych, ani też pozytywnych emocji”. W sumie zastosowano cztery rodzaje instrukcji w celu kontrolowania płci osoby opisującej i opisywanej.

Pomiar postawy

Biorąc pod uwagę definicję postawy jako pozytywnego vs negatywnego ustosunkowania się wobec obiektu (Wojciszke, 2000), postawę wobec osoby opisywanej przy użyciu listy przymiotnikowej zmierzono za pomocą skali składającej się z czterech przymiotników: sympatyczny, nieprzyjemny (–), da się go lubić, odpychający (–). Zostały one zamieszczone na końcu listy przymiotnikowej deskryptorów cech dyspozycyjnych. Rzetelność pomiaru zagregowanego postawy wyniosła $\alpha = 0,92$.

Próba

Zbadano 383 osoby w wieku od 16 do 83 lat ($M = 37,7$; $SD = 13,6$ roku). Mężczyźni stanowili 49,6%, a kobiety – 50,4%. Wyższe wykształcenie miało 48,8% respondentów, średnie – 44,9%, a podstawowe lub zawodowe – 6,2%. W związkach małżeńskich było 50,7% badanych, 40,5% było stanu wolnego, 4,7% rozwiedzionych, a 4,2% określiło siebie jako wdowiec/wdowa. Jeśli chodzi o miejsce zamieszkania, 24,8% badanych wskazało na wieś, natomiast 75,2% – na miasto.

Procedura badań

Badania zostały zrealizowane metodą ankiety roznoszonej: ankieter kontaktował się indywidualnie z każdym respondentem w jego domu. Respondent miał jeden dzień na wypełnienie zestawu kwestionariuszy. W sumie odrzucono 17 kwestionariuszy z uwagi na nierzetelność ich wypełnienia (braki danych, błąd serii itd.).

Z powodu zastosowania czterech rodzajów instrukcji do opisu cech innych osób w celu kontrolowania płci osoby opisującej i opisywanej uzyskano następujące proporcje opisów: w 24% przypadków mężczyzna opisywał mężczyznę, w 25% – kobietę, w 25% – kobieta opisywała mężczyznę, a w 26% przypadków – kobieta kobietę. Wiek osoby opisywanej, zgodnie z instrukcją, mieścił się przedziale zbliżonym do wieku respondentów: 16-85 lat, $M = 37,7$; $SD = 13,3$.

Stabilność bezwzględną pomiaru sprawdzono, powtarzając badanie metodą ankiety roznoszonej w odstępie od 10 do 14 dni na próbie 59 osób, z których 54,2% stanowiły kobiety. Średnia wieku próby wyniosła 28,56 roku ($SD = 11,22$).

Jeżeli przyjmiemy jako wartościowy poznawczo minimalny poziom korelacji bezwzględnej na poziomie 0,20, to przy dwustronnych hipotezach moc procedury badawczej $1 - \beta$ wynosi 0,98 (dla błędu $\alpha < 0,05$) i 0,92 (dla błędu $\alpha < 0,01$). Podane parametry mocy pozwalają orzekać z dużą pewnością o braku wartościowych poznawczo związków między zmiennymi w populacji, jeżeli nie stwierdzi się współczynników korelacji na poziomie $\alpha < 0,01$.

WYNIKI

Weryfikacja zgodności struktury czynnikowej listy przymiotnikowej do pomiaru Wielkiej Szóstki z badaniami leksykalnymi

Do analizy głównych składowych wykorzystano oryginalne (nieipsatyzowane) dane. Dla wszystkich 60 przymiotników wyznacznik macierzy korelacji wynosił 10^{-13} . Miara KMO adekwatności próby była równa 0,915, a test sferyczności Bartletta był statystycznie istotny ($\chi^2 = 14577,53$; $df = 1770$; $p < 0,001$). Wartości własne dla pierwszych dziesięciu czynników dla rozwiązania nierotowanego wyniosły: 14,15; 7,48; 4,50; 3,56; 2,42; 1,97; 1,53; 1,24; 1,19; 0,99 itd. Wyniki analizy głównych składowych po rotacji ortogonalnej Varimax dla 6-czynnikowego¹ rozwiązania przedstawia Tabela 1. Tłumaczy ono 56,7% wariancji danych wejściowych.

Wszystkie 60 przymiotników najwyżej koreluje z czynnikami, z którymi najwyżej korelowały we wcześniejszych badaniach leksykalnych (Gorbaniuk i in., 2011), stanowiąc kryterium ich selekcji do relacjonowanych badań. Oznacza to, że struktura czynnikowa została w pełni zreplikowana w zakresie przymiotników najsilniej skorelowanych z Sześcioma Wielkimi czynnikami pełnego polskiego leksykonu przymiotników dyspozycyjnych, użytych do opisu osobowości innych osób. Nazwy wyodrębnionych czynników pozostawiono bez zmian: Ugodowość (UGD), Impulsywność (IMP), Sumienność (SUM), Odporność (ODP), Ekstrawersja (EKS) i Intelpekt (INT) (kolejność wymienienia jest zgodna z kolejnością w Tabeli 1).

¹ Terminy „składowa”, „czynnik” i „wymiar” są stosowane zamiennie z uwagi na utartą tradycję w piśmiennictwie, chociaż najbardziej precyzyjnym określeniem jest „składowa”.

Tabela 1

Struktura czynnikowa listy przymiotnikowej do pomiaru Wielkiej Szóstki w badaniach postrzeganych cech innych osób

Przymiotnik	Składowa						Statystyki opisowe		
	1	2	3	4	5	6	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>As</i>
dobroduszny	0,83	-0,09	0,15	-0,01	0,07	0,01	3,49	1,16	-0,45
serdeczny	0,82	-0,18	0,17	0,04	0,06	0,09	3,59	1,16	-0,51
uczynny	0,82	-0,08	0,23	0,02	0,12	0,02	3,55	1,12	-0,54
współczujący	0,76	-0,11	0,13	-0,11	0,07	0,04	3,38	1,09	-0,37
przyjazny	0,80	-0,18	0,19	0,04	0,18	0,12	3,65	1,17	-0,66
dobroczynny	0,76	-0,11	0,19	0,01	0,12	0,02	3,56	1,04	-0,46
szczerzy	0,76	-0,15	0,18	0,07	0,05	0,17	3,46	1,22	-0,63
życzliwy	0,78	-0,24	0,19	0,03	0,13	0,16	3,57	1,16	-0,54
prawdomówny	0,68	-0,13	0,24	0,15	0,03	0,18	3,42	1,18	-0,50
zarozumiały	-0,63	0,29	-0,19	-0,02	-0,13	0,10	2,78	1,39	0,15
wybuchowy	-0,17	0,79	-0,09	0,02	0,11	-0,05	2,93	1,25	0,06
nerwowy	-0,17	0,79	-0,08	-0,13	-0,05	0,02	3,05	1,28	-0,06
porywczy	-0,15	0,78	-0,11	0,02	0,11	-0,02	2,94	1,25	-0,03
nerwicowy	-0,14	0,77	-0,12	-0,18	-0,09	-0,02	2,74	1,27	0,17
impulsywny	-0,03	0,74	-0,08	0,02	0,20	0,02	3,12	1,23	-0,20
nadpobudliwy	-0,19	0,73	-0,15	-0,05	0,03	0,05	2,66	1,27	0,30
gwałtowny	-0,15	0,74	-0,11	0,14	0,19	0,03	2,95	1,26	-0,02
choleryczny	-0,13	0,70	-0,14	-0,04	-0,08	0,01	2,74	1,35	0,13
niespokojny	-0,15	0,63	-0,21	-0,28	-0,06	0,00	2,88	1,18	0,13
opanowany	0,29	-0,43	0,29	0,33	0,01	0,22	3,40	1,11	-0,49
uporządkowany	0,22	-0,05	0,83	0,00	0,00	0,06	3,33	1,12	-0,40
systematyczny	0,23	-0,07	0,77	0,05	0,01	0,10	3,41	1,12	-0,41
zdyscyplinowany	0,18	-0,09	0,76	0,05	-0,11	0,12	3,46	1,12	-0,51
zorganizowany	0,17	-0,08	0,75	0,17	0,02	0,14	3,57	1,07	-0,70
bałaganiarski	-0,11	0,16	-0,71	-0,03	0,00	0,13	2,75	1,33	0,22
niedokładny	-0,17	0,17	-0,72	-0,02	-0,11	-0,08	2,45	1,20	0,50
nieobowiązkowy	-0,18	0,22	-0,62	-0,04	-0,24	-0,09	2,15	1,18	0,81
sumienny	0,36	-0,15	0,65	-0,02	0,00	0,22	3,54	1,10	-0,52
zapobiegliwy	0,12	-0,05	0,55	0,11	0,04	0,29	3,38	1,08	-0,60
lekkomyślny	-0,22	0,33	-0,52	-0,09	-0,15	-0,17	2,39	1,22	0,59

Przymiotnik	Składowa						Statystyki opisowe		
	1	2	3	4	5	6	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>As</i>
odporny	0,02	0,02	0,01	0,60	0,01	0,18	3,49	1,01	-0,59
strachliwy	0,02	0,23	-0,05	-0,65	-0,20	0,02	2,34	1,12	0,52
twardy	-0,03	0,13	0,20	0,67	0,11	0,31	3,49	1,07	-0,55
mocny	0,03	0,09	0,15	0,61	0,14	0,20	3,51	1,11	-0,62
łękliwy	-0,06	0,24	0,10	-0,66	-0,32	0,04	2,41	1,24	0,56
płaczliwy	0,01	0,30	0,01	-0,58	0,00	0,02	2,29	1,25	0,67
nieustraszony	0,04	0,01	0,07	0,51	0,09	0,37	3,13	1,08	-0,31
silny charakter	0,03	0,10	0,20	0,56	0,23	0,34	3,59	1,17	-0,60
bojaźliwy	0,06	0,18	0,03	-0,48	-0,34	0,06	2,39	1,27	0,55
panikarski	-0,18	0,48	-0,02	-0,59	-0,11	0,04	2,50	1,25	0,55
małomówny	0,02	0,05	-0,05	-0,02	-0,68	0,03	2,21	1,22	0,75
zamknięty w sobie	-0,05	0,15	0,04	-0,03	-0,67	-0,01	2,39	1,18	0,58
rozrywkowy	0,24	0,03	-0,09	0,03	0,62	0,19	3,42	1,18	-0,39
żywiłowy	0,13	0,27	0,07	0,35	0,67	0,18	3,37	1,06	-0,39
żwawy	0,17	0,22	0,21	0,26	0,63	0,16	3,51	1,06	-0,75
powolny	-0,01	-0,10	-0,20	-0,36	-0,58	-0,04	2,37	1,21	0,65
towarzyski	0,42	-0,07	0,04	0,07	0,56	0,21	3,87	1,06	-0,88
energiczny	0,17	0,27	0,11	0,41	0,58	0,11	3,62	1,12	-0,73
przebojowy	0,18	0,19	0,03	0,30	0,54	0,30	3,15	1,18	-0,16
dynamiczny	0,13	0,28	0,05	0,40	0,53	0,25	3,45	1,19	-0,57
badawczy	-0,04	-0,06	0,17	0,08	0,17	0,69	3,31	1,16	-0,40
chłonny	0,15	-0,08	0,09	0,13	0,14	0,65	3,39	1,07	-0,53
intelektualista	0,20	-0,04	0,24	0,01	0,07	0,65	3,19	1,19	-0,25
indywidualista	-0,02	0,11	-0,10	0,26	-0,10	0,53	3,37	1,13	-0,30
dociekliwy	-0,17	0,13	0,20	-0,10	0,05	0,48	3,69	1,11	-0,77
innowatorski	0,17	-0,01	0,06	0,32	0,22	0,55	3,06	1,08	-0,12
inteligentny	0,32	-0,16	0,23	0,20	0,22	0,54	3,84	1,09	-0,89
kreatywny	0,32	-0,11	0,11	0,21	0,34	0,55	3,43	1,02	-0,42
satyryczny	0,07	0,02	0,00	0,08	0,30	0,33	2,99	1,08	-0,16
idealistyczny	0,32	0,05	0,08	0,09	-0,28	0,41	3,13	1,05	-0,28
Wartość własna	7,4	6,6	5,9	4,9	4,9	4,3			
% wyj. wariancji	12,4	11,0	9,8	8,2	8,1	7,1			

Uwaga. Pogrubioną czcionką oznaczono ładunki czynnikowe pozycji najwyżej skorelowanych z czynnikami.

W celu ilościowego potwierdzenia podobieństwa struktur czynnikowych z obu badań, obliczono dwa rodzaje współczynników: współczynnik zgodności Tuckera (*Tucker's coefficient of congruence*), który jest miarą podobieństwa ładunków czynnikowych, oraz współczynnik porównywalności (*comparability coefficient*), będący miarą podobieństwa wyników czynnikowych uzyskanych w obecnie relacjonowanych badaniach, z tymi, które byłyby uzyskane w sytuacji użycia współczynników czynnikowych ustalonych we wcześniejszych badaniach (Gorbaniuk i in., 2011). Współczynniki zgodności dla poszczególnych czynników wyniosły: 0,98 (UGD), 0,96 (IMP), 0,98 (SUM), 0,95 (ODP), 0,95 (EKS), 0,91 (INT). Biorąc pod uwagę kryteria zaproponowane przez Lorenzo-Seva i ten Berge'a (2006), uzyskane współczynniki Tuckera wskazują na duże podobieństwo (0,85-0,94) lub identyczność (0,95-1,00) porównywanych czynników. Z kolei współczynniki porównywalności były następujące: 0,98 (UGD), 0,96 (IMP), 0,99 (SUM), 0,96 (ODP), 0,94 (EKS), 0,90 (INT). Zgodnie z kryterium zaproponowanym przez Everetta (1983) świadczą one o ekwiwalencji (0,90-1,00) czynników.

Właściwości psychometryczne skal do pomiaru markerów Wielkiej Szóstki w badaniach postrzeganych cech innych

W kolejnym etapie obliczono wskaźniki psychometryczne skal, które mogą być wykorzystane do pomiaru Wielkiej Szóstki w przyszłych badaniach postrzeganych cech innych. Liczbę pozycji do pomiaru każdego spośród czynników ograniczono do ośmiu – o najwyższym współczynniku swoistości, czyli pozycji najsilniej skorelowanych z czynnikiem, a jednocześnie najmniej skorelowanych z pozostałymi czynnikami. Szczegółowe dane na temat pozycji, które weszły w skład poszczególnych skal, zawiera Załącznik 1.

Tabela 2 zawiera szczegółowe dane na temat współczynników zgodności wewnętrznej i stabilności bezwzględnej poszczególnych skal, korelacji pomiędzy nimi oraz ich najważniejszych statystyk opisowych. Współczynniki zgodności wewnętrznej osiągnęły całkowicie satysfakcjonujące wartości – jak na potrzeby badań empirycznych – i wynoszą od 0,82 do 0,94.

Tabela 2

Właściwości psychometryczne kwestionariusza do pomiaru 48 markerów Wielkiej Szóstki (peer-rating)

Skala	Rzetelność				Statystyki opisowe				Korelacja między skalami				
	α	r_M	r_{it}	$t(58)$	M	SD	As	K	UGD	EKS	SUM	IMP	ODP
UGD	0,94	0,67	0,89	2,26*	3,53	0,96	-0,49	-0,60	–				
EKS	0,89	0,50	0,85	0,77	3,61	0,81	-0,56	-0,12	0,28**	–			
SUM	0,91	0,56	0,84	0,68	3,49	0,90	-0,52	-0,06	0,48**	0,20**	–		
IMP	0,92	0,58	0,85	-1,49	2,89	1,01	0,02	-0,85	-0,35**	0,12*	-0,32**	–	
ODP	0,83	0,37	0,91	2,65*	3,52	0,76	-0,49	0,05	0,14**	0,51**	0,20**	-0,12*	–
INT	0,82	0,36	0,81	1,29	3,34	0,73	-0,22	0,07	0,39**	0,42**	0,36**	-0,10*	0,46**

Uwaga. Skale obliczono jako nieważoną średnią pozycji skali; α – współczynnik zgodności wewnętrznej, r_M – średnia korelacja między pomiarami, r_{it} – współczynnik stabilności bezwzględnej, t – test t różnic między pierwszym a drugim pomiarem; statystyki opisowe dla skal: M – średnia, SD – odchylenie standardowe, As – asymetria, K – kurtoza; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Współczynniki stabilności bezwzględnej (r Pearsona) także są zadowalające – wartości w przedziale od 0,81 do 0,91. Przy drugim opisie zaobserwowano jednak przesunięcie profilu w kierunku bardziej pozytywnej opinii o osobie opisywanej, przy czym statystycznie istotne różnice na poziomie $p < 0,05$ między pierwszym a drugim pomiarem stwierdzono w przypadku skali Ugody [$t(58) = 2,26$; $d = 0,28$] oraz skali Odporności [$t(58) = 2,65$; $d = 0,36$], którym na skali 5-stopniowej odpowiada różnica między średnimi, odpowiednio: 0,07 (UGD) i 0,12 (NE). Zaobserwowane różnice należy ocenić jako małe, zatem przytoczone wskaźniki świadczą o satysfakcjonującej stabilności opisów postrzeganych cech osobowości przy użyciu opracowanych skal przymiotnikowych.

Jak wskazuje Tabela 2, korelacje między wynikami w poszczególnych skalach wahają się w granicach od -0,35 do 0,51. Korelacje między skalami wynikają z kilku powodów. Po pierwsze, skale zostały obliczone jako nieważona agregacja przymiotników (średnia arytmetyczna), nie uwzględniająca zróżnicowanej wysokości ładunków czynnikowych przymiotników najwyższej skorelowanych z czynnikami, w odróżnieniu wyników czynnikowych obliczanych na przykład metodą regresyjną w analizie głównych składowych z rotacją ortogonalną. Po drugie, respondenci w większym lub mniejszym stopniu kierują się heurystyką spójności ewaluatywnej w opisie innych osób, zwłaszcza w sytuacji braku wiedzy na temat konkretnego aspektu opisywanej cechy osobowości i/lub powierzchownego podejścia do wykonywanego zadania. Zatem komponent ewaluacyjny, obecny w większości przymiotników (Gorbaniuk, Czarnecka i Chmurzyńska,

2011), będzie sprzyjał występowaniu korelacji między skalami (por. Peabody i Goldberg, 1989; Saucier, 1994).

Korelaty atrybucji dyspozycji innym

Wyniki analiz ponadto wykazały, że cechy demograficzne, takie jak wiek i płeć respondentów, bardzo słabo korelują z przypisywaniem cech innym osobom, a ustalone statystycznie istotne związki tłumaczą jedynie około 1% wariacji (zob. Tabela 3). Wykazano, że kobiety są skłonne przypisywać nieco większą odporność innym osobom bez względu na ich płeć ($r = 0,11$) oraz im starsza jest osoba, tym mniejszą ugodowość przypisuje swoim rówieśnikom ($r = -0,11$). Z kolei kobietom przypisuje się ogólnie mniejszą odporność niż mężczyznom ($r = -0,18$). Wiek osoby opisywanej bardzo słabo koreluje z przypisywanymi jej dyspozycjami: im starsza osoba, tym jest postrzegana jako mniej ugodowa ($r = -0,14$), bardziej introwertywna ($r = 0,11$) oraz mniej sprawna intelektualnie ($r = -0,11$).

Tabela 3
Korelaty atrybucji dyspozycji innym

Skale	Respondent (obserwator)		Osoba opisywana (aktor)		Postawa	
	Wiek ^a	Płeć ^b	Wiek ^a	Płeć ^b	r^a	β^c
UGD	-0,11*	0,03	-0,14**	-0,01	0,72**	0,69**
EKS	-0,09	0,00	-0,11*	0,04	0,29**	0,10*
SUM	0,09	-0,03	0,06	0,05	0,36**	-0,02
IMP	-0,01	0,04	0,05	0,04	-0,26**	-0,16*
ODP	0,03	0,11*	0,03	-0,18**	0,24**	0,05
INT	-0,09	0,00	-0,11*	-0,05	0,39**	0,07

Uwaga. a – współczynnik korelacji r Pearsona, b – współczynnik korelacji punktowo-biseryjnej; c – standaryzowane współczynniki regresji wielokrotnej, gdzie postawa pełni rolę zmiennej objaśnianej; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Zmienną, która jest najsilniej związana z atrybucją wszystkich cech osobowości ujmowanych przez Wielką Szóstkę, jest postawa obserwatora wobec osoby opisywanej, która tłumaczy od 7 (IMP) do 52% (UGD) wariacji postrzeganych cech osobowości (zob. Tabela 3). Im bardziej mamy pozytywny stosunek do obserwowanej osoby, tym wyższą przypisujemy jej ugodowość, ekstrawersję, sumienność, odporność, mniejszą impulsywność, większą sprawność intelektualną i na odwrót. Współczynnik korelacji wielokrotnej między postawą a atrybucją cech osobowości innym osobom wynosi: $R = 0,82$ [$F(6,376) = 129,47$; $p < 0,001$].

DYSKUSJA

Podsumowanie wyników badań

Wyniki badań potwierdziły 6-czynnikową strukturę przymiotników najsilniej skorelowanych, a zarazem najbardziej specyficznych dla wymiarów postrzegania innych przez pryzmat polskiego leksykonu osobowości (Gorbaniuk i in., 2011). Wytypowana lista 48 markerów stanowi reprezentatywną próbkę Wielkiej Szóstki polskiego leksykonu postrzeganych cech osobowości, a opracowane skale cechuje satysfakcjonująca rzetelność w aspekcie zgodności wewnętrznej i stabilności bezwzględnej pomiaru.

Wykryto bardzo słabe związki postrzeganych dyspozycji innych osób z cechami demograficznymi obserwatora i osoby opisywanej. Inaczej sytuacja przedstawia się z postawą obserwatora, rozumianą jako negatywny lub pozytywny stosunek wobec tej osoby. Ponieważ badania miały charakter korelacyjny, zatem nie ma bezpośrednich dowodów na istnienie związku przyczynowo-skutkowego między postawą wobec osoby a opinią na temat jej cech osobowości, nie ulega jednak wątpliwości, że są to zmienne ściśle ze sobą powiązane (2/3 wspólnej wariancji). Przy czym postrzeganą cechą osobowości najbardziej obciążoną postawą (lub też cechą osobowości osoby decydującą w największym stopniu o postawie wobec niej) jest ugodowość. Ekstrawersja i Impulsywność stanowią kolejne cechy, które wykazują nieredundantne związki z postawą, aczkolwiek są one znacznie słabsze w porównaniu z Ugodowością. Zatem postawa wobec osoby może mieć zasadniczy wpływ na przypisywane jej dyspozycje, a obiektywizm obserwatora w ocenie cech osobowości jest mocno dyskusyjny.

Potencjalne obszary zastosowania markerów Wielkiej Szóstki

Opracowana lista markerów Wielkiej Szóstki (Polskie Markery Postrzeganych Cech Osobowości, w skrócie PM-PCO; zob. Załącznik 1) jest dedykowana w pierwszej kolejności metodologii badań naukowych, w których autorzy chcą ustalić związki stosowanych lub nowo opracowanych przez nich narzędzi psychologicznych z Wielką Szóstką polskiego leksykonu postrzeganych cech osobowości. Poszukują więc odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu dane narzędzie replikuje relacje semantyczne między deskryptorami stałych ludzkich właściwości, zakodowanych w toku ewolucji narodu/społeczeństwa polskiego. Biorąc pod uwagę, że wymiary leksykalne pokrywają się z wymiarami ukrytych teorii osobowości (Borkenau, 1992), zatem użycie jakichkolwiek kwestionariuszowych

metod do pomiaru postrzeganych właściwości innych osób w sposób nieunikniony aktywizuje ukryte teorie osobowości w zakresie, na który pozwala kompletność materiału leksykalnego, wykorzystanego przez dane narzędzie.

Drugim obszarem zastosowań opracowanej listy markerów w badaniach naukowych jest wykorzystywanie ich jako punktu odniesienia w uchwyceniu specyfiki postrzegania przedstawicieli węższych grup społecznych (wyborcy, konsumenci; Gorbaniuk, Toczyńska, Osiak i Szostak, 2012), zawodowych (politycy, dziennikarze; Caprara, Barbaranelli i Zimbardo, 2002), etnicznych lub też obiektów nie należących do rodzaju ludzkiego, np. percepcja zwierząt (Gosling, Kwan i John, 2003), marek produktów (Bosnjak, Bochmann i Hufschmidt, 2007), krajów (Gorbaniuk i Omiotek, 2011) itd. W tego typu badaniach często są stosowane narzędzia oparte na materiale leksykalnym, zawierającym deskryptory dyspozycyjne, a ich autorzy, podejmując próbę systematyzacji przestrzeni percepcyjnej tych obiektów, dążą do identyfikacji podstawowych jej wymiarów. Z kolei stawiane przez nich pytania badawcze – na wyższym poziomie abstrakcji i z uwzględnieniem wiedzy psychologicznej – można sprowadzić do następującego: w jakim stopniu pole semantyczne przymiotników i związki między nimi są modyfikowane przez specyfikę obiektu opisu, a w jakim stopniu są potwierdzeniem znanej w psychologii społecznej hipotezy systematycznych rozbieżności (Shweder i D’Andrade, 1979).

Trzeci potencjalny obszar zastosowań opracowanej listy markerów stanowią badania cech osobowości innych osób. Autorzy stoją na stanowisku, że opis osobowości nie jest tożsamy z osobowością człowieka (por. Saucier, Hampson i Goldberg, 2000), a badaniom leksykalnym jest znacznie bliżej do psychologii społecznej niż psychologii osobowości. Tym niemniej wielu badaczy sądzi inaczej i jeżeli uważają, że badanie struktury języka naturalnego pozwala odkryć strukturę osobowości człowieka (hipoteza leksykalna), do ich użytku jest narzędzie odzwierciedlające w pełni kulturową specyfikę polskiego leksykonu osobowości: opracowane skale mierzą główne osie semantyczne deskryptorów dyspozycyjnych, zawartych w języku polskim. Ważne jednak, aby zastosowanie narzędzi psychologicznych przez tę grupę badaczy poprzedzała refleksja teoretyczna i metodologiczna. Doświadczenie wskazuje, że w codziennej praktyce badań naukowych taka refleksja nie zawsze ma miejsce. Niejednokrotnie przeważa moda, powierzchowna wiedza z zakresu teorii cech i odwrócenie sekwencji model teoretyczny → jego operacjonalizacja.

Perspektywy i ograniczenia badań własnych

Wytypowane markery Wielkiej Szóstki zostały przetestowane w badaniach typu *peer-rating*. Stanowi to tylko część obszaru percepcji innych (*observer-rating*). W przyszłości warto przetestować tę listę w badaniach percepcji osób o różnym stopniu znajomości, np. małżonków, członków rodziny, przyjaciół, kolegów z pracy, przypadkowo poznanych osób itd. (por. De Vries, Lee i Ashton, 2008), które niejednokrotnie były podejmowane w przeszłości, ale w innych kontekstach kulturowych i z użyciem narzędzi pochodzących z badań leksykalnych specyficznych dla tych kultur i z reguły przyjmujących za modelowe struktury z badań o charakterze samoopisu (*self-rating*). Do innych ograniczeń badań własnych należy zaliczyć skrzywienie próby z uwagi na wykształcenie: w próbie występuje nadreprezentacja osób o wyższym wykształceniu w porównaniu z rozkładem w populacji.

LITERATURA CYTOWANA

- Ashton, M. C., Lee, K., Perugini, M., Szarota, P., De Vries, R. E., Di Blas, L., Boies, K., i De Raad, B. (2004). A six-factor structure of personality-descriptive adjectives: Solutions from psycholexical studies in seven languages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2), 356-366.
- Borkenau, P. (1992). Implicit personality theory and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 60(2), 296-327.
- Bosnjak, M., Bochmann, V. i Hufschmidt, T. (2007). Dimensions of brand personality attributions: A person-centric approach in the German cultural context. *Social Behavior and Personality*, 35(3), 303-316.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C. i Zimbardo, P. G. (2002). When parsimony subdues distinctiveness: Simplified public perceptions of politicians' personality. *Political Psychology*, 23(1), 77-95.
- Costa, P. T., Jr., McCrae, R. R. i Dye, D. A. (1991). Facet scales for Agreeableness and Conscientiousness: A revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 12(9), 887-898.
- De Raad, B., Barelds, D. P. H., Levert, E., Ostendorf, F., Mlačić, B., Blas, L. D., Hřebíčková, M., Szirmák, Z., Szarota, P., Perugini, M., Church, A. T. i Katigbak, M. S. (2010). Only three factors of personality description are fully replicable across languages: A comparison of 14 trait taxonomies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(1), 160-173.
- De Vries, R. E., Lee, K. i Ashton, M. C. (2008). The Dutch HEXACO Personality Inventory: Psychometric properties, self-other agreement, and relations with psychopathy among low and high acquaintanceship dyads. *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 142-151.
- Di Blas, L. i Forzi, M. (1998). An alternative taxonomic study of personality - descriptive adjectives in the Italian language. *European Journal of Personality*, 12(2), 75-101.

- Donnellan, M. B., Oswald, F. L., Baird, B. M. i Lucas, R. E. (2006). The mini-IPIP Scales: Tiny-yet-effective measures of the Big Five factors of personality. *Psychological Assessment*, 18(2), 192.
- Everett, J. E. (1983). Factor comparability as a means of determining the number of factors and their rotation. *Multivariate Behavioral Research*, 18(2), 197-218.
- Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44(3), 329-344.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C. i Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and Competence. *Trends in Cognitive Sciences*, 11(2), 77-83.
- Goldberg, L. R. (1981). Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. W: L. Wheeler (red.), *Review of personality and social psychology* (t. 2, s. 141-165). Beverly Hills, CA: Sage.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42.
- Gorbaniuk, O., Budzińska, A., Owczarek, M., Bożek, E. i Juros, K. (2013). The factor structure of Polish personality-descriptive adjectives: An alternative psycho-lexical study. *European Journal of Personality*, 27(3), 304-318.
- Gorbaniuk, O., Czarnecka, E. i Chmurzyńska, M. (2011). Taxonomy of person-descriptive terms in Polish: A psycho-lexical study. *Current Problems of Psychiatry*, 12(1), 100-106.
- Gorbaniuk, O., Czarnecka, E., Kowalska, M., Budzińska, A., Woźny, M., Zygnerska, M., Razmus, W., Szczepańska, N., Bożek E., i Juros, K. (2011). *Dychotomia percepcji społecznej a struktura atrybucji dyspozycji z perspektywy podejścia leksykalnego w teorii cech*. Referat wygłoszony na VIII Zjeździe Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej, Poznań.
- Gorbaniuk, O. i Omiołek, M. (2011). Taksonomia leksykalna skojarzeń i struktura dyspozycji przypisywanych krajom. *Psychologia Społeczna*, 6(4), 330-350.
- Gorbaniuk, O., Toczyńska, M., Osiak, A. i Szostak, A. (2012). Taksonomia leksykalna skojarzeń i struktura postrzegania konsumentów marek. W: M. Górnik-Durose i M. Zawadzka (red.), *W supermarkecie szczęścia. O różnorodności zachowań konsumenckich w kontekście jakości życia* (s. 159-186). Warszawa: Difin.
- Gosling, S. D., Kwan, V. i John, O. (2003). A dog's got personality: A cross-species comparative approach to personality judgments in dogs and humans. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(6), 1161-1169.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. i Swann Jr., W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 504-528.
- Lee, K. i Ashton, M. C. (2006). Further assessment of the HEXACO Personality Inventory: Two new facet scales and an observer report form. *Psychological Assessment*, 18(2), 182-191.
- Livosky, M., Stevens, L. B., Hoff, R. i Surawski, M. (2012). Personality and music preferences in college students and young children. *Psychology Journal*, 9(1), 13-25.
- Lorenzo-Seva, U. i ten Berge, J. M. (2006). Tucker's congruence coefficient as a meaningful index of factor similarity. *Methodology: European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences*, 2(2), 57-64.
- McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1987). Validation of the Five-Factor Model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.

- Mlačić, B. i Ostendorf, F. (2005). Taxonomy and structure of Croatian personality – descriptive adjectives. *European Journal of Personality*, 19(2), 117-152.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 574-583.
- Peabody, D. i Goldberg, L. R. (1989). Some determinants of factor structures from personality-trait descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(3), 552-567.
- Saucier, G. (1994). Separating description and evaluation in the structure of personality attributes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 141-154.
- Saucier, G., Hampson, S. E. i Goldberg, L. R. (2000). Cross-language studies of lexical personality factors. W: S. E. Hampson (red.), *Advances in personality psychology* (t. 1, s. 1-36). East Sussex, UK: Psychology Press, Ltd.
- Shweder, R. A. i D'Andrade, R. G. (1979). Accurate reflection or systematic distortion? A reply to Block, Weiss & Thorne. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(6), 1075-1084.
- Singh, J. K., Misra, G. i De Raad, B. (2013). Personality structure in the trait lexicon of hindi, a major language spoken in India. *European Journal of Personality*, 27(6), 605-620.
- Somer, O. i Goldberg, L. R. (1999). The structure of Turkish trait-descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 431.
- Szarota, P. (1995). Polska Lista Przymiotnikowa (PLP): narzędzie do diagnozy pięciu wielkich czynników osobowości. *Studia Psychologiczne*, 33(1-2), 227-256.
- Terracciano, A., Abdel-Khalek, A. M., Adam, N., Adamovova, L., Ahn, C. K., Ahn, H. N. i Meshcheriakov, B. (2005). National character does not reflect mean personality trait levels in 49 cultures. *Science*, 310(5745), 96-100.
- Tupes, E. C. (1960). *Recurrent personality factors based on trait ratings by peers: Their validity for prediction and evaluation and their measurement for selection purposes*. Zacierpnięte 10 września 2010. Strona internetowa: www.icodap.org/papers/onr/onr-acr-60-1960-229-234.pdf
- Wojciszke, B. (2000). Postawy i ich zmiana. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki* (t. 3, s. 79-106). Gdańsk: GWP.
- Wojciszke, B. (2005). Morality and competence in person and self-perception. *European Review of Social Psychology*, 16(5), 155-188.
- Yarkoni, T. (2010). The abbreviation of personality, or how to measure 200 personality scales with 200 items. *Journal of Research in Personality*, 44(2), 180-198.
- Zhou, X., Saucier, G., Gao, D. i Liu, J. (2009). The factor structure of Chinese personality terms. *Journal of Personality*, 77(2), 363-400.

ZAŁĄCZNIK 1

Polskie Markery Postrzeganych Cech Osobowości (PM-PCO)

Ugodowość (UGD): dobroduszny, serdeczny, uczynny, współczujący, przyjazny, dobroczynny, życzliwy, szczerzy

Ekstrawersja (EKS): małomówny (-), zamknięty w sobie (-), powolny (-), żywiołowy, towarzyski, energiczny, żwawy, rozrywkowy

Sumienność (SUM): uporządkowany, zdyscyplinowany, systematyczny, zorganizowany, bałaganiarski, niedokładny, nieobowiązkowy, sumienny

Impulsywność (IMP): nerwowy, nerwicowy, wybuchowy, porywczy, nadpobudliwy, impulsywny, choleryczny, gwałtowny

Odporność (ODP): odporny, mocny, twardy, nieustraszony, strachliwy (-), silny (charakter), płaczliwy (-), lękliwy (-)

Intelekt (INT): badawczy, chłonny, intelektualista, indywidualista, kreatywny, innowatorski, inteligentny, dociekliwy

Sugerowana kolejność przymiotników na liście: naprzemienna reprezentacja każdej z sześciu skal. Skala odpowiedzi: 5-stopniowa. Kwestionariusz w wersji PDF jest dostępny na stronie <http://www.kul.pl/spplab>